

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Факультет соціології

Кафедра галузевої соціології



Розробник: кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри галузевої соціології Петренко-Лисак Алла Олександрівна

ЗАТВЕРДЖЕНО  
В.о. зав. кафедри галузевої соціології  
(підпис) (Безрукова О.А.)

Протокол № 8 від «28» 08 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СОЦІОЛОГІЯ ПРОСТОРУ

для студентів

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки  
спеціальність 054 Соціологія  
освітній ступінь бакалавр  
освітня програма соціологія  
вид дисципліни вибіркова

Форма навчання денна  
Навчальний рік 2020/2021  
Семестр 3  
Кількість кредитів ECTS 4  
Мова викладання, навчання та оцінювання українська  
Форма заключного контролю іспит

Викладач: Петренко-Лисак А.О.

Пролонговано: на 20/2021 н.р. (підпис, ПІБ, дата) «28» 08 2021 р.  
на 20 /20 н.р. ( ) « » 20 р.

Схвалено науково-методичною комісією факультету соціології

Протокол від «28» серпня 2020 року № 1

Голова науково-методичної комісії (підпис) Червінська Т.Г.

КИЇВ – 2020

**1. Мета дисципліни** – ознайомлення з основними теоретичними визначеннями, способами тлумачень та означень понять «простір» та «соціальний простір» в соціології, соціально-гуманітарних та суміжних науках, актуалізація теми простору в соціологічній рефлексії, означення наукової перспективи використання просторових концептів в соціологічній евристиці.

**2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:**

1. *Знати історію соціологічного знання*
2. *Вміти аналітично мислити*
3. *Володіти елементарними навичками роботи з комп'ютерною та цифровою технікою*

**3. Анотація навчальної дисципліни:** дисципліна входить до вибіркового блоку «Соціологія урбанізації та глобалізації», змістовно вона носить проблемний характер, сприяє формуванню в професійній свідомості майбутніх соціологів уявлень щодо проблематичності просторових концептів і метафор в соціологічній теорії. Передбачається набуття вмій працювати з сучасною науковою літературою, критично опрацювати першоджерела, розвиток навичок аналізу, порівняння та оцінки методологічної спроможності різних концепцій соціального простору, здобуття знань про способи тлумачень та означень поняття «соціальний простір», про відмінності між фізичним і соціальним просторами суспільства, про основні теоретичні концепції, які експлікують поняття соціального простору, про роль і значення просторових метафор в соціології, про сутність просторових образів та уявлень та їхнє соціальне значення.

**4. Завдання (навчальні цілі):** основним завданням є сприяння формуванню в професійній свідомості майбутніх соціологів уявлень щодо проблематичності та евристичного потенціалу просторових концептів і метафор в соціологічних дослідженнях та аналітичній роботі.

Що спрямовано на формування наступних **компетентностей:**

Фк 50. здатність використовувати методи аналізу, порівняння та оцінки методологічної спроможності різних концепцій урбанізації та глобалізації

Фк 51. здатність демонструвати навички публічних виступів та письмового аргументованого викладення власної точки зору щодо проблем урбанізації та глобалізації в Україні та в сучасному світі

**5. Результати навчання за дисципліною:**

Результат навчання (РН) (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1	знати відмінності між фізичним і соціальним просторами суспільства; основні теоретичні концепції, що експлікують поняття простору, соціального передусім; роль і значення просторових метафор в соціології; сутність просторових образів та уявлень та їхнього соціального значення; поняття простору тіла, простору місця, простору дії; відмінності та діалектичні зв'язки між глобалізацією, регіоналізацією, локалізацією	Лекції, практичні заняття, самостійна робота	контрольна робота: тест та розгорнуте есе; практичні завдання (кейси); реферат	40
2	вміти працювати з сучасною науковою літературою, критично опрацювання першоджерела, використовувати методи аналізу, порівнювати та оцінювати методологічну спроможність різних концепцій та методологій вивчення соціального простору	Лекції, практичні заняття, самостійна робота	контрольна робота: тест та розгорнуте есе; практичні завдання (кейси); реферат	35
3	організовувати та презентувати дослідницький проект	Самостійна робота, практичні заняття	презентація, колоквіум	15
4	вести аналітичну, дослідницьку та пошукову діяльність	Самостійна робота, практичні заняття	контрольна робота: тест та розгорнуте есе; практичні завдання (кейси)	10

**6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання**

Програмні результати навчання (назва)	Результати навчання дисципліни (код)			
	1	2	3	4
пр56. демонструвати навички сприйняття й аналізу текстів, присвячених проблемам урбаністики та глобалістики	+	+	+	
пр57. застосовувати методи оцінки, регулювання і прогнозування урбанізаційних та глобалізаційних процесів			+	+

**7. Схема формування оцінки.**

**7.1 Форми оцінювання студентів:**

- семестрове оцінювання:

1. активна робота на практичних заняттях: РН1, РН2, РН4 – **20 балів** (мінімум 12)
2. виконання контрольних робіт: РН1, РН2, РН4 – **20 балів** (мінімум 12)
3. виконання та презентація результатів дослідницького завдання: РН3 – **20 балів** (мінімум 12)

- підсумкове оцінювання: письмовий іспит (білет містить два питання) – **40 балів**.  
Мінімальний бал успішного складання іспиту – 24 бали.

- умови допуску до підсумкового іспиту: студент не допускається до іспиту, якщо за семестр він набрав менше ніж **36 балів**; такий студент допускається до іспиту за умови написання реферативної роботи змістом та обсягом відповідним кількості неопрацьованих ним тем дисципліни.

**7.2 Організація оцінювання:**

Практичні заняття оцінюються по факту проведення, бали накопичуються протягом семестру. Контрольні роботи виконуються після вивчення змістової частини на найближчому за графіком навчання практичному занятті. Дослідницьке завдання виконується протягом семестру, презентується на двох останніх за графіком навчання практичних заняттях.

**7.3 Шкала відповідності оцінок**

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

## 8. Структура навчальної дисципліни.

### Тематичний план лекційних та практичних занять

№ п/п	Номер і назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
<i>1. Простір та теорії простору.</i>				
1	Теоретичне різноманіття смислів концепту «простір» та основних просторових понять.	4	2	4
2	Фізичний, біологічний та соціальний виміри простору.	4	2	4
3	Соціологічні та навколосоціологічні теорії простору.	4	2	4
Контрольна робота 1			2	2
<i>2. Соціальний часопростір.</i>				
4	Соціальний хронотоп.	2	2	4
5	Соціальна пам'ять в просторі і часі.	2	2	4
Контрольна робота 2			2	2
<i>3. Соціологічний вимір простору суб'єкта.</i>				
6	Особистісний простір.	2	2	4
7	Простір дому та оселі.	2	2	4
8	Явища топофільії і топофобії.	2	2	4
Контрольна робота 3			2	2
<i>4. Відображення соціального простору в мистецтві та архітектурі.</i>				
9	Мовний простір та простір в літературних творах.	2	2	4
10	Соціальні аспекти простору в живописі, скульптурі та танці.		2	4
11	Суспільне значення архітектурного простору.	2	2	4
Контрольна робота 4			2	2
Дослідницьке завдання			4	12
<i>Всього:</i>		<i>26</i>	<i>34</i>	<i>60</i>

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:

Лекцій – 26 год.

Практичні заняття – 34 год.

Самостійна робота – 62 год.

### 9. Рекомендовані джерела:

#### Основні (базова):

- Петренко-Лисак А.О. Соціальний простір у міждисциплінарному вимірі. – К.: Вадекс, 2013. – 400 с.
- Потемкин В.К., Симанов А.Л. Пространство в структуре мира. – Новосибирск, 1990. – 176 с.
- Пространство и время в современной социологической теории / Качанов Ю.Л. (отв. ред.). – М.: Институт социологии РАН, 2000. – 156 с.
- Филиппов А.Ф. Социология пространства. – СПб.: «Владимир Даль», 2008. – 285 с.
- Ярская, В.Н. Пространство и время социальных изменений: курс лекций / В.Н. Ярская, Л.С. Яковлев, В. В. Печенкин, О.Н. Ежов. – Саратов: Науч. книга, 2004. – 280 с.

#### Додаткова:

- Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. – К.: Ніка-Центр, 2012. – 440 с.
- Ахундов М.Д. Концепция пространства и времени: истоки, эволюция, перспективы. – М., 1982. – 224 с.
- Барзькина А.И. Социальное пространство: сущность и проблемы диагностики (социологический анализ). Автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. социологических наук. – М., 1997. – 24 с.
- Бауман З. Текучая современность / пер. с англ. под ред. Ю.В. Асочакова. – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.
- Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике // Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. – М.: Худож. лит., 1975. – С. 234-407.
- Башляр Г. Поэтика пространства. – М.: Ад Маргинем Пресс, 2014. – 352 с.
- Бурдьё П. Социальное пространство: поля и практики / Пер. с франц.; отв. ред. перевода, сост. и послесл. Н.А.Шматко. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 2007. – 576 с.
- Бурдьё П. Социология социального пространства / Пер. с франц.; отв. ред. перевода, сост. и послесл. Н.А. Шматко. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 2007. – 288 с.
- Бурдьё П., Вакан Л. Рефлексивна соціологія; пер. з англ. А. Рябчук. – К.: Медуза, 2015. – 224 с.
- Валлерстайн И. Миросистемный анализ: Введение / пер. Н. Тюкиной. – М.: Издательский дом «Территория будущего», 2006. – 248 с.
- Валлерстайн И. Изобретения реальности. Времени-Пространства: к пониманию наших исторических систем // Время мира. Альманах современных исследований по теоретической истории, макросоциологии, геополитике, анализу мировых систем и цивилизаций / Под ред. Н.С. Розова. — Выпуск 2. - Новосибирск, 2001. – С. 105-123.
- Вальденфельс Б. Топография Чужого: студии до феноменологии Чужого. – К., 2004. – 206 с.
- Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. – М.: Наука, 1989. – 264 с.
- Видьковскій М.Б. Социология архитектуры. – М.: Фонд «Русский авангард», 2010. – 592 с.
- Гидденс Э. Устроение общества. Очерки теории структуризации. – М.: Академический проект, 2003. – 528 с.
- Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни. – М.: Канон-Пресс-Ц, 2000. – 304 с.
- Добренков В.И., Кравченко А.И. Фундаментальная социология: В 15 т. Т.5: Социальная структура. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 1096 с.
- Дом: «нулевая точка» социального пространства (отчет по опросу российского населения // URL: <http://bd.fom.ru/report/cat/hoschom/dd033131>
- Зборовский Г.Е. Пространство и время как формы социального бытия. – Свердловск, 1974. – 222 с.
- Кастельс М. Власть коммуникации : учеб.пос.; пер. с англ. Н.М. Тылевич, под науч. ред. А.И. Черных. – М.: ВШЭ, 2016. – 564 с.
- Коннертон П. Як суспільства пам'ятають; пер. з англ. С. Шліпченко. – К.: Ніка-Центр, 2013. – 184 с.
- Кононов И. Общественное пространство и пространственные формы общественной жизни: возможности социологического анализа // Проблемы розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні. Четверта Всеукраїнська соціологічна конференція, 21 травня 2004 р., м. Київ. – К., 2004. – С. 94-98.
- Кононов И. Проблема границ и ее значение для социологии // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства 36. наукових праць. - Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2004. – С. 45-49.
- Кононов И. Проблема пространства в социологии // Вестник Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина. – 2004. – № 621. –С.
- Кононов И. Социология и проблемы пространственной организации общества // Социология: теория, метод, маркетинг. – 2004. – № 4. – С. 57-78.

26. Левин К. Теория поля в социальных науках / Е. Сурпина (пер. с англ.); Д. Картрайт (ред.). – СПб.: Речь, 2000. – 368 с.
27. Лефевр А. Производство пространства; пер. с фр. – М.: Strelka Press, 2015. – 432 с.
28. Ло Дж. Объекты и пространства // Социология вещей. Сборник статей / Под ред. В. Вахштайна. – М.: Изд. дом «Территория будущего», 2006. – С. 223-243.
29. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия. – СПб., 1999. – 606 с.
30. Морено Я.Л. Социометрия: Экспериментальный метод и наука об обществе / Пер. с англ. А. Боковикова. – М.: «Академ. Проект», 2004. – 315 с.
31. Ольденбург Р. Третье место: кафе, кофейни, книжные магазины, бары, салоны красоты и другие места «тусовок» как фундамент сообщества; пер. с англ. А. Широкаковой. – М.: НЛЮ, 2014. – 456 с.
32. Парк Р. Экология человека // Теория общества: фундаментальные проблемы / Под ред. А.Ф. Филиппова. – М.: Канон-пресс-Ц, 1999. – С. 384-400.
33. Плюснин Ю. М. Пространственное поведение человека (методы проксемических исследований). – Новосибирск: Институт философии и права Сибирского отделения РАН, 1990. – 45 с.
34. Ручка А.О., Скокова Л.Г. Дім як приватний соціокультурний простір // Вісник Львів. Ун-ту. - Сер. соціол. - 2008. - Вип. 2. - С. 162-181.
35. Трубников Н.Н. Время человеческого бытия. – М., 1987. – 255 с.
36. Утехин И. Очерки коммунального быта. – М.: ОГИ, 2004. – 277 с.
37. Эллард К. Среда обитания: Как архитектура влияет на наше поведение и самочувствие; пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2016. – 288 с.

*Для поглибленого вивчення:*

38. Горин Д.Г. Пространство и время в динамике российской цивилизации. – М.: Эдиториа УРСС, 2003. – 280 с.
39. Замятин Д. Власть пространства и пространство власти: Географические образы в политике и международных отношениях. – М.: РОССПЭН, 2004. – 352 с.
40. Замятин Д. И. Гуманитарная география: пространство и язык географических образов. – СПб.: Алетейя, 2003. – 331 с.
41. Замятин Д. Н. Культура и пространство: Моделирование географических образов. – М.: Знак, 2006. – 488 с.
42. Замятин Д. Н. Метагеография: Пространство образов и образы пространства. – М.: Аграф, 2004. – 512 с.
43. Злобіна О., Мартинюк І., Соболева Н., Тихонович В. Соціальний простір життя суб'єкта як символічна соціальна реальність. – К.: Інститут соціології НАН України, 2004. – 299 с.
44. Иконников А. В. Пространство и форма в архитектуре и градостроительстве. – М.: КомКнига, 2006. – 352 с.
45. Козеллек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії. / Пер. з нім. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – 436 с.
46. Ленсу Я. Ю. Дом во времени и пространстве. – Минск: Беларусь, 2009. – 231 с.
47. Маккуайр С. Медийный город: медиа, архитектура и городское пространство / Пер. с англ. – М.: Strelka Press, 2014. – 392 с.
48. Медушевская О. Пространство и время в науках о человеке: Избранные труды. – М.: Центр гуманитарных инициатив, 2013. – 463 с.
49. Митчелл У. Я++: Человек, город, сети / Пер. с англ. – М.: Strelka Press, 2012. – 328 с.
50. Молчанов В. Феномен пространства и происхождение времени. – М.: Академический проект, 2015. – 277 с.
51. Пространства жизни субъекта: Единство и многомерность субъектнообразующей социальной эволюции / Отв. ред. Э.В. Сайко. – М.: Наука, 2004. – с.
52. Рейхенбах Г. Философия пространства и времени / пер. с англ. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 320 с.

53. Романенко С.С. Индивид в хронотопе инициативного сообщества // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Философия. Культурология. Политология. Социология». – Том 23 (62). – № 2. – 2010. – С. 78-84.

54. Социальное пространство: Междисциплинарные исследования: Реферативный сборник / РАН, ИНИОН. Центр социальных научно-информационных исследований. Отдел социологии и социальной психологии. Отв. ред. Гирко Л. В. – М.: ИНИОН, 2003. – 196 с.

55. Субъект во времени социального бытия: историческое наполнение пространственно-временного континуума социальной эволюции / А.С. Ахизер, А.В. Бездилько, З.Н. Галич, И.В. Кондаков, Э.В. Сайко и др.; отв. ред. Э.В. Сайко; Ин-твсоби. Истории РАН. – М.: Наука, 2006. – 598 с.

56. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.

57. Филиппов А.Ф. Теоретические основания социологии пространства. – М.: Канон-Пресс-Ц, 2003. – 231 с.

58. Филиппов А.Ф. Элементарная социология пространства // Социологический журнал. – 1995. – № 1. – С. 45-69.

**10. Додаткові ресурси:**

1. Утехин И. Курс №15 «Антропология коммуналки». – Режим доступу: <http://arzamas.academy/courses/6>
2. Филиппов А. «Социология пространства». – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=7tCaax4f3Q8>
3. Tuan Yi-Fu «Home as Elsewhere». – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=4jhyJeVIRAA>
4. What is TOPOPHILIA? What does TOPOPHILIA mean? TOPOPHILIA meaning, definition & explanation. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=gvCZG656ZaU>